Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet

AZ AKTIVITÁS– ÉS A FIGYELEM ZAVARAI, MAGATARTÁS ZAVAROK, HIPERAKTÍV FIGYELEMZAVAR (ADHD)

EFOP-3.8.2-16-2016-00001 és
VEKOP-7.5.1-16-2016-00001
kiemelt projektek
Cím: 1071 Budapest, Peterdy u. 15.
E-mail: efop382@nszi.hu
E-mail: vekop751@nszi.hu

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

I. HIPERAKTIVITÁS, IMPULZIVITÁS ÉS FIGYELEMZAVAR

1. HIPERAKTIVITÁS

- https://www.youtube.com/watch?v=H5SOG2QuQSo

MIT NEVEZÜNK HIPERAKTÍV VISELKEDÉSNEK?

- Szinte állandóan aktivitásban van
- Könnyen elterelhető!

AMIKOR A HELYVÁLTOZTATÁS LEHETSÉGES…

- Nagymozgások” (nagymozgásos játékok, szaladgálás)
- Ingerkereső magatartás (gyakori unatkozás)

AMIKOR A HELYVÁLTOZTATÁS NEM LEHETSÉGES…

- Ficergés, izgés-mozgás, „pótcselekedetek „ (ceruza hegyezéstől az onániáig)

PÖRGÉS

- Kvintesszenciális tünet

- Olyan fokozott tevékenység amiből már nem
- vagy nagyon nehezen tud leállni

FELADAT HELYZETBEN

https://www.eurekalert.org/multimedia/pub/150921.php

Children's Learning Clinic, University of Central Florida

(Journal of Abnormal Child Psychology)

- Az izgő-mozgó , lábával tapodó, székével hintázó gyerek kognitív erőfeszítést tesz éppen, akár az iskolában vagy otthon, házifeladat végzése közben
- A mozgások segítik, hogy éberek maradjanak
- A filmek nem igényelnek ilyen erőfeszítést az agy részéről, így ezek az excesszív mozgások nem jelennek meg

BESZÉD

- - harsány
- - sok
- - beleszól
- - nehezen és rövid időre adja át a szót
- - utasítást nem hallgat végig, már indul is

AMIKOR CSENDBEN KELLENE MARADNI…

- Nehezen viseli
- +/ - nem viseli

- Nehéz meghatározni, hiszen szubjektív: megítélése függ a megfigyelőtől
- Ha korcsoportban egymáshoz tartozókat hasonlítunk össze, akkor lehet feltűnő
- Akkor okoz nehézséget, ha rontja az iskolai teljesítményt és / vagy a szociális kapcsolatokat (iskola / otthon) = FUNKCIÓ ROMLÁS

2. IMPULZIVITÁS

- TÜRELMETLENSÉG
- Nem várja ki a sorát (sor a kasszánál)
- Közbeszól, félbeszakít (beszélgetés)
- Kérdés befejezése előtt rávágja a választ

- HIRTELEN JELENTKEZŐ ÉRZELMI ÁLLAPOTOK
- Düh / sírás / kétségbeesés

- HIRTELEN DÖNTÉSEK, CSELEKEDETEK
- Fokozott balesetveszély

- AGRESSZIÓ

https://www.youtube.com/watch?v=mFSC6Zn9qXg

3. FIGYELEMZAVAR A VISELKEDÉSBEN

Nem egységes konstruktum: alkomponensekre osztható

•Minden magasabb szintű kognitív folyamhoz „alapszintként” (baseline) szolgálnak

- NINCSENEK TESZTJEINK !!!!

- Kompenzációk (módosítják a figyelem zavar klinikai megjelenését)

FIGYELEM:
(KOLLÁR, SZABÓ : PSZICHOLÓGIA PEDAGÓGUSOKNAK)

- 1. szelektív folyamat, amely által az információt tudatosan észleljük vagy kiemeljük, amíg más információkat nem tudatosan elemzünk vagy szűrünk ki.
- 2. egy erőfeszítési folyamat, ami által a feldolgozási forrásokat (a figyelmi készletet vagy kapacitást) elosztjuk, a mentális energiát akaratlagosan egy meghatározott feladatra vagy aktivitásra fordítjuk, más feladatok vagy aktivitások terhére;
- 3. egy éber állapotot fenntartó folyamatot (vigilancia), ami által az információk vételére való hatékony készenlét az éberségi (idegrendszeri aktivációs) állapot rövid idejű fokozódásával vagy hosszabb ideig tartó fennmaradásával szabályozott.

ALKOMPONENSEI

Kapacitása

Megosztottsága

Fókuszáltsága

Tartóssága

Váltás képessége

FIGYELMI KAPACITÁS

- bírni, ha egyszerre több információt kapunk
- életkor!
- más kognitív folyamatokkal (pl. RTM) és viselkedéses faktorokkal (elterelhetőség, motiváció) kapcsolatos

- https://www.youtube.com/watch?v=OYZpqU0URt4

MEGOSZTOTT FIGYELEM

Megosztottság: képesség párhuzamosan válaszolni egynél több feladatra vagy eseményre (multitasking)

https://www.youtube.com/watch?v=LgI5i9kW3x

FÓKUSZÁLT, SZELEKTÍV FIGYELEM

https://www.youtube.com/watch?v=Wwa8XpiiIGc

TESZT

https://www.youtube.com/watch?v=EI-bIfC4rVM

FIGYELMI VÁLTÁS

A figyelmi erőforrások tudatos áthelyezése, reallokációja egyik tevékenységről a másikra

https://www.youtube.com/watch?v=hxY8UHwER2A

TARTÓS FIGYELEM

- Tartós
- Elnyújtott, huzamosabb időn keresztül képesnek lenni éberen egy feladatnál maradni.
- A tartósság elsősorban a **szándékos** figyelem jellemzője.

https://www.youtube.com/watch?v=IRggcMwQIr8

4. VÉGREHAJTÓ FUNKCIÓK
(RÉSZLETESEBBEN AZ ADHD TÁRGYALÁSÁNÁL, 3. ELŐADÁS)

A SZERVEZETT VISELKEDÉSHEZ szükséges:

- Cél reprezentáció megtartása.
- A cél eléréséhez szükséges viselkedéses terv kialakítása.
- A viselkedés kontrollja (pl. irreleváns ingerek gátlása)
- A környezet monitorozása és a hozzá való rugalmas alkalmazkodás.

PREFRONTÁLIS KÉREG

- Kiterjedt hálózatok fő komponense
- 5-7 éves korig éretlen
- Serdülőkorban átmeneti visszaesés
- 20 évesen éretté válik

AZ ÉRÉS CSAK BIZTONSÁGOS KAPCSOLATBAN VALÓSULHAT MEG!
(ABÚZUS, ELHANYAGOLÁS SZEREPE 6 ÉVES KOR ELŐTT)

- indulatkezelés
- a rugalmas alkalmazkodás
- a kiegyensúlyozott ítéletalkotás
- az előrelátás
- a morális szempontokat is mérlegelő döntéshozatal
- az önreflexió
- az empátiás és az intuitív készség

A VÉGREHAJTÓ FUNKCIÓ ZAVARA A MINDENNAPOKBAN

- tevékenységeiket nem tudják megszervezni
- több részfeladatból álló feladatsort (mint pl. a reggeli és esti készülődést) nem tudnak végrehajtani
- nem tudnak prioritásokat felállítani
- irreleváns információkat kizárni

mindezek következtében „szétesik” a viselkedésük.

MI OKOZHATJA?

- Neurológiai zavarok
- Mentális zavarok
- Szomatikus betegségek

  (pl. hipertiroidizmus)

NEUROLÓGIAI ZAVAROK: AHOL A TÜNETEK MEGJELENHETNEK

- Spina bifida, hidrokefalusz
- Alacsony születési súly, koraszülöttség, perinatális problémák (stroke, hipoxia)
- Epilepszia (pl. Rasmussen-szindróma)
- Traumás agysérülés
- Agydaganat
- Magzati alkohol spektrum zavar
- Fertőzések (agyvelő/hártya gyulladása)
- Anyagcsere-és endokrinzavarok(pl. fenilketonuria)
- Mérgezések (pl. ólom)
- Sclerozis tuberosa

- Egyéb, az idegrendszert is érintő betegségek (pl. leukémia)

MENTÁLIS ZAVAROK:
AHOL A HIPERAKTIVITÁS, MINT TÜNET MEGJELENHET

- F00-F09 Organikus és szimptomás mentális zavarok
- F10-F19 Pszichoaktív szerek használata által okozott mentális és viselkedéses zavarok
- F20-F29 Szkizofrénia, szkizotípiás és paranoid (téveszmés) zavarok
- F30-F39 Hangulat- (affektív) zavarok
- F40-F48 Neurotikus, stresszhez társuló és szomatoform zavarok
- (F50-F59 Viselkedészavar-szindrómák, fiziológiai zavarokkal és fizikai tényezőkkel társulva)
- F60-F69 A felnőtt személyiség és viselkedés zavarai
- F70-F79 Mentális retardáció
- F80-F89 A pszichés fejlődés zavarai
- F90-F98 Viselkedési és érzelmi zavarok, rendszerint gyermek- vagy serdülőkori kezdettel
- F99: Máshová nem osztályozható k.m.n. mentális zavar

KIEMELTEN…

A pszichés fejlődés zavarai:

- ADHD

- Tourette szindróma

Hangulatzavarok

- Áradó jókedv, túlzott optimizmus és önbizalom
- Csökkenő alvásszükséglet kimerültségérzet nélkül
- Óriási csalódások, túlzott beképzeltség
- Túlzott ingerlékenység és agresszív viselkedés
- Fokozott fizikai és mentális aktivitás
- Gyors beszédtempó, gyors eszmefuttatások, lobbanékonyság
- Gyenge ítélőképesség, könnyen megzavarható
- Vakmerőség, költekezés, gyors üzleti döntések, szexuális tolakodás
- Csalódás a legbanálisabb esetekben

ACE: ADHD CHILD EVALUATION

file:///C:/Users/matya_jyv3fri/Documents/VÉGREHAJTÓ%20FUNKCIÓK%20ÉS%20A%20KLINIKUM/ACE_Hungarian%20(1)%20(1).pdf

I. Fészkelődik, keze-lába jár

OTTHON

Nyüzsgő és nyugtalan, széken himbálódzik, rugdos, dobál, dobol, lábát rázza, hangokat hallat és még sok más

- tévénézés közben
- étkező asztalnál
- a kocsiban
- a moziban
- a templomban
- az étteremben
- ha épp egy feladattal van elfoglalva
- ha valamilyen tevékenységet érdekesnek talál
- amikor fáradt

ISKOLÁBAN

Nyüzsgő és nyugtalan az órán, függetlenül a témától vagy a tevékenységtől

- folyamatos nyüzsgése zavarja a többi gyermekeket,
- csúszkálhat a széken, rugdoshat a lábaival, hintázhat a székkel, tárgyakkal dobolhat az asztalon és/vagy firkálhat a könyveibe,
- ügyetlennek tűnhet, mert gyakran esik át tárgyakon vagy veri le őket.

II. Gyakran elhagyja a helyét, ahol ülve kellene maradnia

OTTHON

- nehezére eshet egy helyben maradnia
- különösen nagy erőfeszítésként élheti meg, ha fontos vagy kötelező ülve maradni
- számtalanszor feláll, sétálgat (pl. a szobában tévénézés közben, és/vagy feláll a székről az étkező asztalnál)
- a gyermeket folyamatosan le kell kötni ahhoz, hogy ülve maradjon (pl. tömegközlekedési eszközön), nehezen bír hosszabb utazásokat

ISKOLÁBAN

- Nehezére eshet ülve maradni.
- Hintázhat a székkel vagy leülhet a szék helyett a padlóra.
- Amikor a földön ülve végeznek iskolai feladatot, akkor a gyermek a fetrengésével zavarhatja a többieket.
- Különféle kifogásokat kereshet azért, hogy felállhasson és mozoghasson, pl. WC-re megy, odamegy valakihez beszélgetni vagy megnézni valamit.
- Nem képes ezen a viselkedésén változtatni, még akkor sem, ha megpróbálják visszaterelni a feladathoz vagy szemrehányást tesznek neki.

III. Gyakran szaladgál vagy felmászik, amikor az nem helyénvaló

OTTHON

- Szaladgálhat vagy felmászhat tárgyakra annak ellenére, hogy a szülők / gondozók próbálják visszafogni.
- A bútorok megrongálódhatnak a gyermek aktivitása miatt vagy a gyermek megsértheti saját magát.
- Rohangálhat olyan helyeken vagy felmászhat olyan helyekre, ahol és ahová ez nem megengedett.
- Veszélyes tevékenységekbe kezdhet, úgymint felmászni tetőkre, autókra, fákra, átszaladni úton vagy síneken.

ISKOLÁBAN

- Nyughatatlannak tűnik, alig várja a szünetet és a fizikai aktivitást igénylő feladatokat, amikor féktelen játékba és mászásba kezdhet.
- Időre lehet szükségük a lecsillapodáshoz, amikor visszatérnek az osztályterembe.
- Külön figyelmet igényel az osztálykirándulásokon, hogy a csoporttal maradjon vagy biztonságosan közlekedjen.
- Az idősebb gyermekek nyugtalannak és nyüzsgőnek tűnhetnek inkább, mint túl aktívnak.

IV: Gyakran zajos, nehezen foglalja le magát

OTTHON

- Alig láthatjuk csendes tevékenységekbe bevonódni.
- Jellemző, hogy hangos, folyamatosan mozgásban van és nagyon aktív.
- Ha az is a kérés, hogy játsszon csendben, valószínűleg abbahagyja.
- Inkább feláll, körbe szaladgál, zajt csap.
- Nehezére eshet a szociális normák betartása és viselkedésének szabályozása bizonyos helyzetekben (pl. múzeumokban, kiállításokon vagy templomban).
- A gyermek zavarhat másokat azzal, hogy folyamatosan beszél a TV műsor közben vagy a moziban.

ISKOLÁBAN

- Beszélget vagy kiabál csendes pihenőben.
- Beszélget vagy kiabál koncentrációt igénylő tevékenységek közben.
- Rengeteg kérdést tehet fel, túlkiabálhat másokat.
- Emlékeztetők vagy szemrehányások, hogy maradjon csendben, nem segítenek.
- Ha van választási lehetősége, akkor azokat a tevékenységeket preferálja, amelyek fizikai aktivitást igényelnek vagy zajosak.
- Nehezükre eshet ülve maradni dolgozatok során.

V. Gyakori a túlzott motoros aktivitás, amit a körülmények nem befolyásolnak („Pörgés„)

OTTHON

- Állandóan mozgásban van reggeltől estig.
- Nehezére esik lenyugodni lefekvéskor.
- Nem kötik le őket a tevékenységek.
- Az idősebb gyermekek kevésbé tűnhetnek kaotikusnak, de nekik is nehezükre esik, hogy lenyugodjanak vagy teljesen bevonódjanak valamibe.
- A gyermek beszámolhat arról, hogy szeretne relaxálni, de úgy érzi, képtelen “kikapcsolni”, még akkor is, amikor aludni megy.

ISKOLÁBAN

- Mint egy forgószél, rohan, mászik és céltalanul váltogatja a tevékenységeit.
- A nap végén a gyermek nem tűnik fáradtnak, inkább ingerlékenynek vagy túlterheltnek.

VI. Gyakran túl sokat beszél

OTTHON

- Állandóan beszél, még akkor is, ha tudja, hogy az adott szituációban csendre van szükség.
- Nem hagy mást szóhoz jutni.
- Végig sem hallgat egy instrukciót, már el is kezdi végrehajtani.
- Témáról témára ugrál egy végtelen történetté alakítva és irányítva a beszélgetést, mert nehezére esik, hogy abbahagyja a beszélést.
- Megzavarhatja mások beszélgetését, akkor is, ha telefonálnak.
- Rendszeresen emlékeztetni kell a gyermeket, hogy maradjon csendben.

ISKOLÁBAN

- Beszélget az osztálytársaival akkor is, ha megkérték, hogy dolgozzon csendben, vagy dolgozatírások közben.
- Irányítja a beszélgetést, túlbeszél másokat (a tanárokat is) és felületes válaszokat ad a kérdésekre.

II. A HIPERAKTIVITÁSTÓL A VISELKEDÉS-, MAGATARTÁSZAVARIG

- Hiperaktivitás = egy tünet (gyakran társul impulzivitással)
- Magatartás- vagy viselkedészavar = egy másik tünet vagy egy különálló mentális zavar.
- Tehát a hiperaktivitás nem egyenlő a viselkedés zavarral.

Hiperaktivitás
Viselkedés zavarok
Különböző magatartás-zavarok

A HIPERAKTÍV / IMPULZÍV VISELKEDÉS MELEGÁGYA A NORMASZEGÉSNEK

PREFRONTÁLIS KÉREG

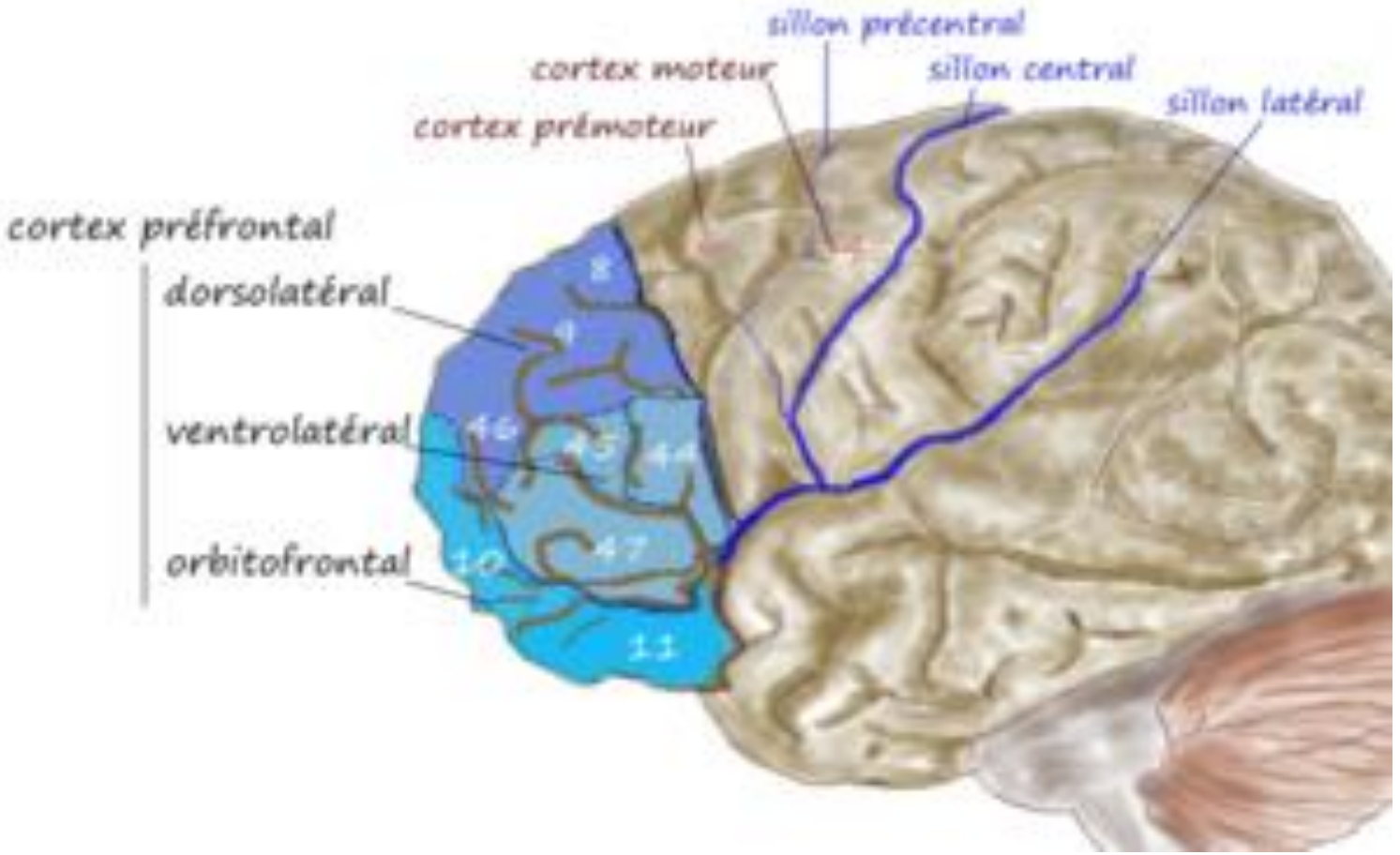

DISZRUPTÍV, IMPULZUSKONTROLL- ÉS VISELKEDÉS ZAVAROK (DSM-5)

1. Oppozíciós zavar
2. Intermittens explozív zavar
3. Viselkedési zavar
4. Antiszociális személyiség zavar
5. Pirománia
6. Kleptománia

OPPOZÍCIÓS ZAVAR - OKOK

- Genetikai prediszpozició
- Bántalmazás (akár iskolai bullying), elhanyagolás , családi konfliktusok
- Negatív életesemények (veszteségek, válás, halál esetek)
- Szülők mentális zavarai (szerhasználat, depresszió)
- Nehezített beilleszkedés a kortárs csoportba
- Részképesség zavarok okozta frusztrációk
- Figyelem zavar okozta frusztrációk
- Büntetések, visszatérő negatív visszajelzések
- Serdülőkori identitás krízis részeként
- Szélsőséges szociális helyzetben
- Szomatikus betegségek, krónikus fizikai fájdalom

OPPOZÍCIÓS ZAVAR - DIAGNÓZIS

Időtartam

- Az elmúlt fél év

Funkciózavar

- Iskola
- Kortársközösség
- Otthon
- Munkahelyen

Tüneti kép

- Min 4 tünet
- 5 év alatt naponta
- 5 év fölött hetente min háromszor

OPPOZÍCIÓS ZAVAR - TÜNETEK

- dühös/irritált hangulatból (pl. önmérséklet gyakori elvesztése, érzékenység/sértődékenység, düh és másokra való neheztelés)
- vitatkozó/dacos viselkedésből (pl. gyakori vitatkozás tekintélyszemélyekkel, gyakori aktív szembe szegülés a felnőttek elvárásaival szemben, gyakran szándékosan bosszant másokat, illetve gyakran hibáztat másokat a saját hibáiért)
- haragtartó, bosszúálló viselkedés

VISELKEDÉSZAVAR OKAI

- Genetikai
- Környezeti

(akár az oppozíciós zavarnál)

GÉNEK ÉS KÖRNYEZET INTERAKCIÓJA

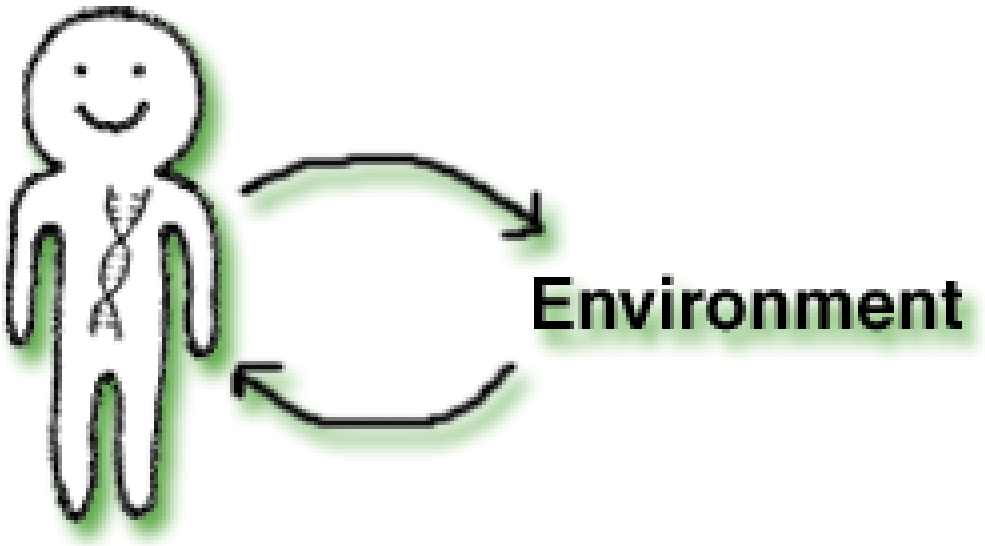

VISELKEDÉSZAVAR - DIAGNÓZIS

Időtartam

- Az elmúlt év

Funkciózavar

- Iskola
- Kortársközösség
- Otthon
- Munkahelyen

Tüneti kép

- Min 3 tünet / elmúlt 1 év
- Min 1 tünet / elmúlt 6 hónap

VISELKEDÉSZAVAR - TÜNETTAN

- Emberek és állatok felé irányuló agresszió (gyakran fenyeget meg másokat, gyakran kezdeményez verekedést, komoly fizikai sérülést okozó fegyvereket használ, fizikailag kegyetlen más emberekkel, állatokkal, rablótámadásokban vesz részt, más embereket szexuális cselekedetekre kényszerít).
- Vagyonrongálás (szándékos vagyonrongálás, gyújtogatás).
- Csalás vagy lopás (házak, autók feltörése, valótlanságok állítása előnyszerzés miatt, adatok hamisítása, dolgok eltulajdonítása).
- Szabályok súlyos megsértése (szülői tiltás ellenére kimaradás 13 éves kor előtt, éjszaka otthonról elszökés, iskolai csavarás 13 éves kor előtt)

PROSZOCIÁLIS ÉRZELMEK KORLÁTOZOTTSÁGA

A rideg-érzéketlen vonás :

(4 fő jellemző / min. 1 évig min. 2 érintett)

- Bűntudat érzése csökkent / hiányzó
- Empátiás készség csökkent / hiányzó
- Saját moralitással szembeni érdektelenség
- Érzelmi reakciók csökkent / hiányzó / inadekvát volta

AZ AGRESSZIÓ

- Gyakori
- Két típus :

- I. Proaktív
- II. Reaktív

VISELKEDÉSZAVAR MELLÉ TÁRSULÓ ZAVAROK

- ADHD
- Oppozíciós zavar
- Szerfüggőség
- Hangulatzavar

VISELKEDÉSZAVAR - PROGNÓZIS

- rideg - érzéketlen vonás
- a korai kezdet
- szerhasználat
- ADHD
- szülői minták (kriminalitás)
- alacsonyabb intellektus

VISELKEDÉSZAVAR - TERÁPIA

- 1. Környezetből az esetleges fenntartó tényezők megszüntetése
- 2. Komorbiditások feltérképezése, kezelése
- 3. Pszichoterápiák (viselkedés terápia, családterápia, mentalizáció fejlesztése)

PROFILAKTIKUS SZEMLÉLET

VISELKEDÉS DIAGNOSZTIKA

- ELŐZMÉNY
  - oki tényezők (lineáris okság, cirkuláris okság)
  - precipitáló tényezők
  - prediszponáló faktorok
- VISELKEDÉS
- KÖVETKEZMÉNY

EGY VISELKEDÉS LEÍRÁSA

- 1. MODALITÁS

  - fiziológiai

  - motoros (pl. hiperaktivitás)

  - affektív - kognitív

- 2. DIMENZIÓK

  - Intenzitás

  - Frekvencia

  - Tartósság

- 3. TOPOGRÁFIA

  - téri és idői szerveződés

KÖSZÖNÖM A FIGYELMET!

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE